

MASPONS I LABRÓS, Francesc de S.: *Lo rondallaire*. Primera sèrie. Segona sèrie. Estudi de Josep M. Pujol. Edició a cura d'Albert Mestres. Valls: Cos-setània Edicions, 2010, 232 p.

Lo rondallaire

Jaume GUISCAFRÈ

Universitat de les Illes Balears, Palma

Nou anys després de la restauració dels Jocs Florals de Barcelona, l'1 d'abril de 1868, Jaume Collell publica, al número 3 de *Lo Gay Saber*, l'article «Canem massa i parlem poc», en què fa una mena de diagnòstic de la situació de la llengua catalana com a llengua de cultura i en què proposa als escriptors catalans que s'aboquin a la creació literària en prosa, atès que «no n'hi ha prou de les poesies per formar una literatura en tota l'extensió de la paraula, és necessari ademés escriure prosa i sobre diferents gèneros per a que sigui completa i ben marcada la fesomia literària d'un poble.» I entre els «assumptos» que, a parer seu, els escriptors catalans tenen tocant a mà i que són susceptibles de reelaboració literària es refereix expressament al «sens fi d'encantadores rondalles» que «les nostres llars» encara estotgen.

Si he començat esmentant aquest article és perquè Francesc Maspons i Labrós (1840-1901), que s'havia posat a recollir rondalles el 1865, va ser el primer que va aplicar al patrimoni rondallístic català la fórmula que hi prescriu Collell i que en va fer públics els resultats tot just tres anys després: el 1871, la llibreria d'Àlvar Verdaguer publicava la primera sèrie de *Lo rondallaire*, a la qual varen seguir, amb el mateix títol genèric, la segona sèrie (1872) i la tercera sèrie (1874). L'obra rondallística de Maspons es clouria onze anys després amb els *Cuentos populares catalans* (1885). La fortuna editorial posterior d'aquest aplec ha estat, fins a l'aparició del volum que és objecte d'aquesta ressenya, ben migrada: l'editorial Barcino en va reeditar la primera sèrie el 1930, en un volum que constituïa el quart de la ja extinta Col·lecció d'Escriptors Catalans Moderns, i els *Cuentos populares catalans*, el 1952, en el volum sisè de la Biblioteca Folklòrica Barcino, també extinta.

Malgrat aquest baix impacte editorial, però, la col·lecció de Maspons té una importància singular en la història de la rondallística catalana. D'entrada, perquè es tracta del primer recull publicat de rondalles que provenen, de manera gairebé exclusiva, de l'àmbit de l'oralitat més estricta. En segon lloc, perquè Maspons recull les versions i les publica «mogut per un propòsit nou i transcendent», això és, «la recuperació i salvaguarda del patrimoni literari oral popular». I, finalment, perquè amb la publicació de les seves versions rondallístiques, Maspons té la intenció de «contribuir a la regeneració nacional de la literatura catalana que tot just

acaba d'afermar la seva restauració amb els Jocs Florals» —recordem les recomanacions de Collell.

Les citacions precedents són extretes de l'estudi que obre aquesta edició, degut a Josep Maria Pujol, i que mereix un comentari a part. Duu per títol «Francesc de S. Maspons i Labrós en la rondallística del seu temps» i ocupa les pàgines 7-52. Està dividit en nou seccions, al llarg de les quals Pujol situa la figura i l'obra de Maspons en el context en què varen emergir i en què varen fer-se públiques i en ressegueix l'evolució de manera detallada i minuciosa. Les seccions 1-4 estan destinades, d'una banda, a donar compte dels antecedents, ja que Maspons no va ser «el primer que recull rondalles a les terres de llengua catalana ni el primer que en publica» —l'havien precedit en aquestes tasques, amb plantejaments i propòsits ben diversos, Marià Aguiló, Manuel Milà i Terenci Thos—, i, d'altra banda, a situar l'activitat rondallística catalana del segle XIX —entesa com a recol·lecció, publicació i estudi de la rondalla de procedència oral— en relació amb la rondallística europea, que va eclosionar a partir de la publicació i la divulgació posterior dels *Kinder- und Hausmärchen* (1812-1815) de Jacob i Wilhelm Grimm. La secció 5 s'ocupa de repassar la projecció pública, tant professional com cultural, de Maspons. La secció 6 avalua la trajectòria del folklorista vallesà i, de retruc, la dels estudis folklorístics a Catalunya fins a principi del segle XX, des de la premissa que «la trajectòria de Maspons i Labrós, que ocupa els darrers trenta-cinc anys del segle XIX, permet de seguir des d'un observatori privilegiat l'evolució de l'interès per la literatura oral popular i el folklore a la Catalunya contemporània.» Pujol s'hi centra sobretot a examinar les relacions entre Maspons i el seu cunyat Francesc Pelai Briz i a col·locar la producció rondallística de Maspons en el context dels estudis folklorístics i rondallístics europeus. La secció 7 n'és, en aquest sentit, una mena de subapartat, ja que està dedicada a analitzar els contactes que va tenir Maspons amb el folklorista italià Giuseppe Pitrè i l'evolució dels seus interessos i dels seus coneixements com a folklorista arran, precisament, d'aquests contactes internacionals. A la secció 8 Pujol analitza la irrupció del moviment excursionista i el paper que hi va tenir Maspons, el canvi en els estudis de les tradicions populars que va suposar la reconceptualització del folklore que, impulsada per la Folk-Lore Society, va tenir lloc a Anglaterra a final de la dècada dels setanta, i la minvant dedicació de Maspons a la literatura popular arran de les obligacions que l'exercici de la notaria li imposa. La secció 9, que clou l'estudi, dóna compte de la publicació dels *Cuentos populares catalans* —que, tot i el títol, constitueixen de fet el quart volum de *Lo rondallaire*— i acaba amb una referència, continguda i emotiva alhora, al decés del folklorista.

Aquest extens i documentat estudi introductori —que s'ha de situar en la línia del que l'autor ja havia inclòs a la seva edició del *Rondallari català* de Pau Bertran (1989) i del que va dedicar a Manuel Milà (2004)— és de

lectura obligada per a tothom que vulgui acostar-se al panorama variat de la rondallística catalana del xix amb el màxim possible d'informació solvent i contrastada. Pujol no només hi proporciona les claus necessàries al lector perquè pugui fer-se una idea exacta de l'abast i la importància que va tenir Maspons per a la l'estudi de la literatura popular catalana, sinó que hi demostra, una vegada més, la clarividència a què ens té malavesats en la seva voluntat d'afinar els conceptes i la terminologia i de precisar-ne al màxim possible tant el significat com l'aplicació als fenòmens que analitza i estudia.

Respecte del que constitueix pròpiament el gruix del volum, és a dir, els textos de Maspons, cal destacar-ne, primerament, la pulcritud i l'elegància, diria jo, amb què Albert Mestres, el curador, els ha fixat i els ha actualitzat, a partir d'uns criteris d'edició —que s'expliquen a la pàgina 53— que cerquen per damunt de tot, i ho aconsegueixen, respectar tant com sigui possible el llenguatge original de l'autor.

De les cent versions que constitueixen la totalitat de *Lo rondallaire*, aquest volum aplega les cinquanta-tres que integren les dues primeres sèries. A parer meu, la característica que defineix millor aquestes rondalles és la brevetat i la concisió amb què estan redactades. Maspons s'hi centra en els elements que són imprescindibles per al desenvolupament de l'acció i no s'hi entreté en detalls superflus o accessoris. Aquesta economia expressiva, de fet, s'adiu perfectament amb el caràcter de la rondalla oral, que privilegia la narració dels esdeveniments que configuren la faula en detriment de les expansions descriptives, que hi són excepcionals i degudes gairebé sempre a processos conscients de reelaboració. Aquest tret distintiu, doncs, que al capdavant és una garantia de la procedència oral de la majoria d'aquestes versions, també posa de manifest que el grau d'intervenció de Maspons sobre els relats que havia recollit és relativament baix, sobretot si el comparem, posem per cas, amb el que revelen les versions d'Antoni M. Alcover, que va ser sempre un narrador exuberant i, fins i tot, excessiu.

Maspons mateix insisteix una vegada i una altra a posar en relleu la fidelitat absoluta a les fonts orals amb què ha redactat les seves versions, tot i que ja en el «Pròleg» de la primera sèrie, en plantejar el tema de la transició dels textos orals al medi imprès, desmenteix les seves pròpies protestes de fidelitat quan declara que «lo desig de fer lluir un poc la nostra llengua, ha fet que en algunes hi posàs la forma literària», una solució incompatible amb la voluntat expressa de «transcriure-les de la mateixa manera com me les són dites». La invocació a la fidelitat absoluta a les versions dels informants, doncs, s'ha d'entendre més com una voluntat programàtica que no com una pràctica metodològica. De fet, ni Maspons ni la resta dels folkloristes del seu temps no tenien a l'abast la tecnologia que els hauria permès de publicar reproduccions fidels dels textos orals que recollien. Així, el que n'hauríem de valorar des de la nostra perspectiva

no són tant els resultats reals com la intenció que demostra tenir l'autor en el context canviant en què va dur a terme la seva obra. I és que, com ja va advertir Alan Dundes a propòsit dels Grimm, «it should be noted that virtually all nineteenth-century (and a good many twentieth-century) collections of folklore were duly adulterated and sanitized for literary and nationalistic ideological reasons. What is important for modern folklorists is thus not what the Grimms did but what they originally said they were going to do».¹

M'he referit abans al «Pròleg» que encapçala la primera edició de la primera sèrie de *Lo rondallaire*, i també l'edició de 1930. Un dels pocs retrets que jo faria al volum que ens ocupa és que, incomprensiblement, no s'hi reproduïx aquest pròleg ni tampoc el que obre la segona sèrie. Així mateix, un lector una mica més especialitzat hi pot trobar a faltar un índex de tipus —fàcilment substituïble, és cert, amb una consulta al RondCat <<http://www.sre.urv.cat/rondcat/>>— i un índex de motius. Entenc que seria desitjable —i no me'n sé estalviar el suggeriment per si els editors no ho tenien previst— incorporar els pròlegs i la resta de paratextos que Maspons va incloure a cada lliurament i els índexs que propòs en un annex al segon volum d'aquesta nova edició, que, pel bé de la rondallística catalana i dels lectors en general, no hauria de trigar gaire a estar disponible.

1. Dundes, Alan (ed.) (1999): *International Folkloristics*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, p. 5.